

Soudní dvůr oslavuje 20 let od přistoupení deseti států k Evropské unii: Nový ústavní okamžik pro Evropu

Dne 1. května 2004 vstoupilo do Evropské unie deset nových členských států: Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Jednalo se o největší rozšíření z hlediska počtu obyvatel i zemí. Tímto přistoupením získal navíc společný právní prostor EU různorodou řadu národních historií, právních kultur a tradic. Význam tohoto okamžiku je naprosto zásadní vzhledem k míře integrace, které EU dosáhla do roku 2004, a rozmanitosti, kterou deset nových členských států představovalo. Lze říci, že rozšíření v roce 2004 představovalo ústavní okamžik – změnu paradigmatu – který spojil východní a západní Evropu do společného ústavního projektu. Evropská unie rozšířila své hodnoty a principy do částí Evropy s obzvláště složitou historií. Deset nových členských států vstupovalo do EU s odhodláním a nadějí na svobodu, spravedlnost a prosperitu, avšak toto odhodlání bylo podrobeno zkouškám.

Evropská unie je založena na loajalitě a spolupráci mezi členskými státy a na přednosti unijního práva. Uznává také, že rozmanitost národních tradic je pro společný projekt přínosem. Šestý bod preambule Smlouvy o EU vyjadřuje přání „prohloubit solidaritu mezi [...] národy při respektování jejich historie, kultury a tradic“.

Tato konference se koná u příležitosti 20. výročí rozšíření EU v roce 2004 a je věnována přínosu tohoto rozšíření pro další rozvoj integračního projektu EU. Vedlo k větší konsolidaci unijního práva a detailnější úpravě některých oblastí spadajících do pravomoci EU? Nebo naopak přineslo pro uplatňování unijního práva nové překážky? Jaké jsou poznatky z rozšiřování a prohlubování evropského integračního projektu po dvaceti letech? Vedlo největší rozšíření se svými úspěchy i výzvami k posílení Unie evropských občanů?

Za účelem odpovědi na tyto otázky se konference zaměří na tři různá témata.

První zasedání: Příběh největšího rozšíření EU

Po pádu Berlínské zdi zavanul v Evropě svěží vítr. Téměř okamžitě řada států na východě a jihu, zejména těch, které se vymanily ze spárů totality, vyjádřila přání připojit se ke společnému vnitřnímu trhu založenému na čtyřech hospodářských svobodách ES a spravedlivé hospodářské

soutěži. V očekávání rozšíření Evropské unie (tehdy Společenství) byla na zasedání Evropské rady v Kodani v roce 1993 stanovena určitá kritéria (známá jako kodaňská kritéria), která musí státy usilující o členství splňovat, a na zasedání Evropské rady v Madridu v roce 1995 byla tato kritéria zpřísněna. Tím se dal do pohybu jeden z největších reformních procesů – obrovské staveniště – v Evropě, v jehož rámci se státy usilující o členství zavázaly dosáhnout „(1) institucionální stability, která zaručuje demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu menšin; (2) fungujícího tržního hospodářství a schopnosti vypořádat se s konkurenčním tlakem a tržními silami v rámci EU; (3) schopnosti přijmout závazky spojené s členstvím včetně schopnosti efektivně provádět pravidla, normy a politiky, které tvoří soubor právních předpisů EU, a dodržování cílů politické, hospodářské a měnové unie“.

Kromě rozsáhlé legislativní a institucionální práce, kterou státy usilující o členství odvedly, vyžadoval tento reformní proces také zásadní proměnu myšlení a kultury těchto národů. O 20 let později, ve věci C-896/19, Republika, ¹ stanovil Soudní dvůr zásadu, že se státy mají vyvarovat jakéhokoli snížení úrovně respektování hodnoty právního státu. Toto zasedání se pohledem na uplynulých dvacet let zaměří na spleť problematiky rozšíření v roce 2004 a na přínos deseti nových členských států k rozvoji unijního práva, což podtrhuje význam ochrany společných hodnot – těžiště každé etapy evropského integračního projektu.

Druhé zasedání: *O společných evropských hodnotách*

V rámci druhého tématu se konference bude věnovat přínosu rozšíření v roce 2004 k rozvoji EU jako „Unie hodnot“. Hodnoty zakotvené v článku 2 Smlouvy o EU sdílejí a ctí všichni evropští občané, neboť jsou součástí jejich společného dědictví. Definují „samotnou identitu [EU] jako společného právního řádu“.² Tato identita nebyla zformována pouhým začleněním tradičních součástí národní identity, jako je jazyk, historie a tradice, do tohoto právního řádu. Evropané mluví různými jazyky, vyznávají různou víru, mohou mít různé představy o tom, co znamená rodina, a přesto my, Evropané, cítíme přináležitost ke společným hodnotám. Právě sdílený pohled Evropanů na to, že politická většina, která je zrovna u moci, nesmí diskriminovat menšiny, že musíme mít vládu zákonů, nikoliv lidí a těšit se osobní sféře sebeurčení bez veřejných zásahů, činí EU tím, čím dnes je.

Účelem druhého panelu je proto prozkoumat hodnoty obsažené v článku 2 SEU a zamyslet se nad

¹ Rozsudek ze dne 20. dubna 2021, [Republika](#) (C-896/19, EU:C:2021:311, bod 64).

² Rozsudek ze dne 16. února 2022, Maďarsko v. Parlament a Rada (C-156/21, EU:C:2022:97, bod 232).

následujícími otázkami: Jaká je právní povaha těchto hodnot? Jaký je vztah mezi těmito hodnotami a strukturálními zásadami unijního práva, jako jsou zásady přednosti, vzájemné důvěry, účinnosti a loajální spolupráce? Jaká je úloha soudů EU a vnitrostátních soudů při prosazování těchto hodnot? Ponechávají hodnoty prostor pro národní rozmanitost? Jak se vzájemně ovlivňují hodnoty EU a povinnost respektovat národní identitu členských států?

Třetí zasedání: *Hospodářská regulace EU*

Zatřetí, jak zdůrazňují kodaňská kritéria, hospodářská integrace představuje pro nové členské státy cíl i výzvu. Zajištění konvergence mezi ekonomikami nových členských států a zbytkem EU a dodržování ekonomické regulace EU totiž mělo zásadní význam při pokroku v politické integraci a vyžadovalo důležité reformy. Hospodářské a finanční výhody plynoucí z členství byly hnacím motorem mnoha těchto reforem, a to jak na věcné, tak na institucionální úrovni.

V souvislosti s těmito reformami hrály zásadní roli fondy EU, a zde pro členské státy platí v různých oblastech práva mechanismus podmíněnosti, aby se zajistilo, že respektují „pravidla hry“ a dodržují zásady právního státu. Nové členské státy rovněž musely uplatňovat právo hospodářské soutěže a odvětvové právní předpisy (zejména v síťových odvětvích a bankovníctví), a to často nově navrženým decentralizovaným způsobem – jak je například stanoveno v nařízení č. 1/2003 pro právo hospodářské soutěže – což znamenalo posílení pravomocí nových vnitrostátních orgánů pro hospodářskou soutěž nebo regulačních orgánů.

Na tomto pozadí si třetí zasedání, které se zaměří na tři dílčí témata, klade za cíl zhodnotit, jak unijní právo během posledních dvaceti let pod dohledem soudů EU zajišťovalo soudržnost a konvergenci národních ekonomik v EU, zejména ekonomik nových členských států, a bude hledat odpověď na tyto otázky:

- K fondům EU: Jak podmínky spojené s poskytováním prostředků ze strukturálních fondů pomohly dosáhnout konvergence a solidarity mezi novými a starými členskými státy? Jak nové členské státy uplatňují povinnost bojovat proti podvodům a korupci?
- K hospodářské regulaci EU: Jaký vliv mělo právo hospodářské soutěže a právo upravující státní podpory na modernizaci ekonomik nových členských států a na dosažení rovných podmínek na vnitřním trhu? Jaké kroky bylo třeba podniknout pro vytvoření nezávislých a výkonných vnitrostátních orgánů pro hospodářskou soutěž nebo regulačních orgánů? Jak probíhá spolupráce mezi Komisí a vnitrostátními orgány po 20 letech praxe a jaké jsou současné výzvy? Jaký je rozsah soudního přezkumu fungování a rozhodnutí vnitrostátních

orgánů pro hospodářskou soutěž nebo regulačních orgánů ze strany soudů EU?

- Jakou roli hrály prostřednictvím rozhodnutí o předběžné otázce nebo přímých žalob (ve věcech financování, hospodářské soutěže a hospodářské regulace) soudy EU při zajišťování toho, že Komise, vnitrostátní soudy a vnitrostátní regulační orgány budou spolupracovat účinným způsobem a nebudou si vzájemně zasahovat do svých pravomocí?